

Asia: VN/18059/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle rikoslain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Miesten tasa-arvo ry:n luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle rikoslain muuttamisesta

Pääministeri Sanna Marinin johtaman hallituksen hallitusohjelman mukaisesti oikeusministeriö on laatinut luonnoksen lakiesitykseksi, jolla muutettaisiin rikoslakia. Esityksen mukaan rangaistuksen mittaamisen koventamisperusteeksi pitäisi lisätä maininta rikoksen tekemisestä uhrin sukupuoleen perustuvasta vaikuttimesta. Erityisesti luonnoksessa esitetään, että sukupuoli pitäisi mainita rikoslaissa koventamisperusteena kunnianloukkauksia ja uhkailua koskevilla pykälillä. Luonnoksessa viitataan vahvasti lakiesityksen taustalla olevaan ajatukseen siitä, että poliittisiin päättäjiin, viranomaisiin ja tutkijoihin kohdistuva uhkailu ja kunnianloukkaukset muodostaisivat sellaisen uhan, johon pitäisi reagoida muuttamalla rikoslainsäädäntöä nykyisestä.

Miesten tasa-arvo ry (MTA):n mielestä luonnos osoittaa selvästi, että tämä lakiesitys pitäisi haudata ja unohtaa. MTA perustelee tätä näkemystään seuraavasti:

Lakiesityksen vaikutus sananvapauteen

Ensinnäkin MTA katsoo, ettei luonnoksessa hallituksen esitykseksi eduskunnalle rikoslain muuttamisesta esitetä mitään sellaisia perusteita, joiden vuoksi rangaistuksen mittaamisen koventamisperusteeksi pitäisi lisätä maininta rikoksen tekemisestä uhrin sukupuoleen perustuvasta vaikuttimesta. Ylipäätään MTA pitää tärkeänä sitä, että rikostuomioita annettaessa pääpaino on aina itse rikoksen objektiivisessa arvioinnissa tekona, ei sen taustalla väitetysti olevassa motivaatiossa. Luonnoksessa esitetyssä lakimuutoksessa fokus on rikosentekijässä motiiveineen, eikä rikoksen vaikutuksissa sen uhriin. Tämä on suomalaisessa rikoslainsäädännössä tyypillinen valuvika. On

rikosten uhrien kannalta epäoikeudenmukaista ja kohtuutonta, jos kahdesta identtisestä rikoksesta annetaan erilaiset tuomiot vain siksi, että toisen niistä väitetään johtuneen rikoksen uhrin sukupuolesta. Tällainen säätely lisää eriarvoisuutta ja heikentää ihmisten uskoa oikeusjärjestelmään, jonka ratkaisut yhä vähenevässä määrin vastaavat heidän oikeustajuaan.

Luonnoksen perusteella jää varsin epäselväksi se, millaisella näytöllä ja missä tilanteissa sukupuoli voisi tulla koventamisperusteena käyttöön. Kun epämääräistä lainsäädännöllistä säätelyä lisätään, väärinkäytösten ja mielivallan mahdollisuus lisääntyy. Tämä heikentää kansalaisten oikeusturvaa. Lainsäädännölle, ja etenkin kansalaisten keskeistä oikeutta, eli sananvapautta, rajoittavalle rikoslainsäädännölle, on kyettävä esittämän erityisen painavat perusteet. Kun perusteluja ei löydy, on lakiesitys hylättävä. Suomessa ei tarvita yhtään lisää tarpeetonta säätelyä. Jo ennestään kuormitettua oikeuslaitosta ei auta yhtään se, että säädöksiä lisätään. Se vain pahentaa tilannetta. Olisi parempi käyttää rajalliset resurssit tuomioistuinten toimintaedellytysten tukemiseen, kuin uusien, monimutkaisten ja epämääräisten lakien säätämiseen.

Luonnosteltu esitys uhkaa vahvasti rajoittaa yhtä keskeisimmistä perus- ja ihmisoikeuksistamme, eli sananvapautta. Sananvapautta pitäisi MTA:n näkemyksen mukaan pyrkiä Suomessa pikemminkin edistämään ja vahvistamaan, kuin kahlitsemaan ja rajoittamaan. Hallinnon avoimuus, läpinäkyvyys, poliittinen vastuu ja demokraattisuus edellyttävät sitä, että kansalaisilla on oikeus tuoda esille mahdollisimman vapaasti näkemyksiään ja ennen muuta kritisoida kovinkin ja kansanomaisin sanankääntein vallanpitäjiä ja viranomaisia sekä heidän toimintaansa. Sama pätee tietenkin myös tutkijoihin. Luonnoksen perusteella hallitus haluaa esittää rikoslakiin muutosta, joka asettaisi juuri nämä vallankäyttäjät, poliittiset päättäjät, viranomaiset ja tutkijat yhteiskunnallisen asemansa perusteella erityisasemaan ja erityisen suojelun kohteeksi. Tämä ei ole hyväksyttävää.

Se, että muutostarvetta ensisijaisesti perustellaan viittaamalla vihapuheen ja viharikollisuuden kaltaisiin käsitteisiin, jotka eivät, kuten luonnoksessakin todetaan, perustu edes lakiin, asettaa koko esityksen erittäin kyseenalaiseksi. Yhteiskunnallisessa keskustelussa on käynyt viime vuosina selväksi, että esimerkiksi vihapuhe voi tarkoittaa mitä tahansa aina kunnianloukkauksista ja uhkailuista, jotka on jo nyt kriminalisoitu, epämieluisien, ristiriitaisia tunteita herättävien ja kriittisten mielipiteiden esittämiseen. Erityisen selväksi on käynyt se, että ”vihapuhe”-käsitteestä on tullut leimakirves, jolla surutta lyödään kaikkia niitä, jotka uskaltavat olla vihapuhe-syytösten esittäjän kanssa eri mieltä mistään. Kun lakiesityksen perusta on tämä, on suuri uhka sille, että lainsäädäntö ja tuomioistuinten ratkaisut alkavat pikku hiljaa rajoittaa kriittistä kansalaiskeskustelua ja etenkin valtavirrasta poikkeavien näkemysten esittämistä julkisesti. George Orwellin kirjassaan ”1984” kuvaama dystopia ajatusrikollisuksineen on tällaisten lakiesitysten myötä yhä lähempänä todellisuutta Suomessakin.

Luonnoksessa ei esitetä mitään perusteita sille, miksi jo nykyinen lainsäädäntö ei riittäisi siihen, että selvempiin rikoksiin, kuten kunnianloukkauksiin tai uhkauksiin, voitaisiin puuttua tarvittaessa tehokkaasti. Muutos voisi olla perusteltu vain, jos esityksessä olisi selvää ja konkreettista näyttöä siitä, ettei nykyinen säätely riitä tai toimi, mutta sellaista ei luonnoksesta löydy. Kun kyse on sananvapauden rajoittamisesta, perusteluksi ei riitä se, että vallanpitäjät, tutkijat, poliitikot tai

virkamiehet kokevat heihin ja heidän toimintaansa kohdistuvan kritiikin ikäväksi, loukkaavaksi tai perusteettomaksi. Yhteiskunnallista valtaa käyttävien henkilöiden ja organisaatioiden on kestettävä kovaakin kritiikkiä ja jopa vihamielistä puhetta. Kansalaisilla on oikeus olla vihaisia tai tyytymättömiä, ja heillä on oikeus ilmaista tätä tunnetaan myös sanallisesti.

Luonnoksessa ei liioin pystytä esittämään mitään perusteita sille, että tilanne olisi jotenkin olennaisesti muuttunut aiemmasta. Tyytymättömiä kansalaisia on ollut aina. Vihamielistä puhetta, kunnianloukkauksia ja uhkailuja on esitetty ennenkin. Mitään näyttöä siitä, että tässä tilanteessa olisi tapahtunut jotain sellaista määrällistä tai laadullista muutosta, joka oikeuttaisi kansalaisten sananvapauden lisärajoitukset, ei luonnoksesta löydy. Ainoa ero aiempaan on se, että sosiaalisen median myötä tavallisetkin kansalaiset voivat saada äänensä helpommin kuuluviin ja kohdistaa viestinsä suoraan vallanpitäjille. Tämä tietenkin pelottaa ja harmittaa vallanpitäjiä, jotka eivät kykene kestävänsä heille suoraan tulevaa palautetta. Siksi sananvapautta halutaan nyt rajoittaa.

Luonnoksessa ei sitä paitsi kyetä esittämään ainuttakaan perustelua sen puolesta, että esitetty rikoslain muutos parantaisi Suomessa vallitsevaa tilannetta millään tavoin. Mitään näyttöä siitä, että se vähentäisi kunnianloukkauksia, uhkailuja tai mitään muutakaan rikollisuutta, ei ole. Se vain saattaisi joissain tapauksissa koventaa niistä annettavia tuomioita. Rikoslain tehtävänä ei ole moraalisten viestien lähettäminen. Jos ongelmaksi koetaan kunnianloukkaukset ja uhkailut, on syytä pohtia, voitaisiinko niitä estää jo ennalta esimerkiksi harjoittamalla politiikkaa, joka ei herätä kansalaisissa niin paljon tyytymättömyyttä. Olisiko tyytymättömyydestä kumpuavaa vihamielistä puhetta vähemmän, jos ihmiset tuntisivat nykyistä vahvemmin, että heitä aidosti kuunnellaan ja että heillä on oikeasti mahdollisuus vaikuttaa demokraattisessa päätöksenteossa? Luonnoksen perusteella on selvä, ettei vaihtoehtoisia, sananvapauden turvaavia, ratkaisuja ole edes etsitty. Yksi keskeinen keino nykyisin havaittavien ylilyöntien korjaamiseen olisi myös tuomioistuinten ruuhkien purkaminen, jolloin nykyainsäädännön puitteissa tehdyt kunnianloukkaus- ja uhkailujutut tulisivat nopeammin käsiteltyä. Nyt moni uhkailujen tai kunnianloukkausten uhri ei viitsi lähteä oikeuteen, koska oikeusprosessit ovat liian raskaita, kalliita ja kohtuuttoman pitkäkestoisia.

Lakiesityksiä, etenkin rikoslakiin liittyviä, on arvioitava aina siltä kannalta, onko niistä enemmän haittaa kuin hyötyä. Tässä tapauksessa vaikuttaa vahvasti sille, että esityksen haittapuolet olisivat sen hyviä puolia painavammat. Lisäksi sananvapautta rajoittava ja rikoslainsäädäntöä lisäävä esitys vaatisi todella painavat perustelut toteuttamiselleen. Esityksessä pitäisi kyetä osoittamaan lakimuutoksen tarpeellisuus, ellei jopa välttämättömyys, sen toimivuus ja vaikuttavuus hyvin selvästi. Luonnos osoittaa, ettei esitykselle ole tällaisia perusteita. Lakimuutoksen välttämättömyyttä ja hyödyllisyyttä ei ole kyetty osoittamaan.

Lakiesityksen sukupuolivaikutusten arviointi

Toisin kuin luonnoksessa väitetään, Suomen voimassa oleva rikoslaki ei ole tällä hetkellä sukupuolineutraali laki. Vain nainen voidaan tuomita lapsensurmasta, mikä käytännössä tarkoittaa

sitä, että lapsensa surmaamiseen syyllistyneet äidit voivat selvittää teostaan vähäisemmällä rangaistuksella, kuin vastaavaan tekoon syyllistyneet isät. Rikoslaki on näin ollen yksi miehiä sukupuolen perusteella syrjivistä laeistamme. MTA on tietenkin vaatinut jo vuosia rikoslain muuttamista sukupuolineutraaliksi, mutta syrjivän lain korjaamiseksi ei ole ryhdytty mihinkään toimiin. Se, että lakiesitysluonnos sisältää näin selkeästi ja kiistattomasti valheellisen väittämän, ei anna kovin hyvää kuvaa tästä lakiesityksestä.

Rikoslain sukupuolittuneisuuttakin suurempi tasa-arvo-ongelma on se, että meillä on vahva epäily siitä, että miehet saavat samoista rikoksista kovempia tuomiota kuin naiset. Toisin sanoen riippuu rikoksesta tuomittavan sukupuolesta, kuinka kovan tuomion hän saa. Perustuslaissa säädetty yhdenvertaisuus lain edessä ei siis toteudu, vaan miehet tulevat rikosoikeudenkäynneissä sukupuolensa perusteella syrjityiksi. Tilanteen korjaamiseksi MTA on jo vuosia sitten esittänyt perusteellisen ja puolueettoman selvityksen teettämistä sukupuolen vaikutuksesta rikostuomioihin Suomessa. Tutkittua tietoa tarvitaan, jotta ongelmaan voidaan tarttua tosissaan.

Luonnoksessa esitetty lakimuutos on sentään sanamuodoiltaan sukupuolineutraali, mutta se on täysin merkityksetöntä, kun otetaan esityksen sisällön epäsuorat vaikutukset sukupuolten väliseen tasa-arvoon. Vaikutukset ovat negatiivisia. Tällaisen lakimuutoksen myötä rikoslaista tulisi entistäkin selvemmin miehiä sukupuolen perusteella syrjivä. Tähän on useita syitä.

Ensinnäkin lain soveltamisala on muotoiltu sellaiseksi, että se nostaa naiset sukupuolen perusteella erityisasemaan. Kunnianloukkaukset ja uhkailut, joiden koventamisperusteisiin sukupuoli siis esitetään liitettäväksi, ovat tyyppillisesti sellaisia rikoksia, joista naiset raportoivat miehiä herkemmin, vaikka he eivät välttämättä joudu niiden uhriksi yhtään miehiä useammin. Lakiesityksessä on nimenomaisesti rajattu pois ne rikokset, joiden uhreista enemmistö on miehiä, kuten väkivaltarikokset ja eroriitoihin sekä huoltajuuskiistoihin liittyvät rikokset. Sukupuolineutraali lakiteksti on vaikutuksiltaan kaikkea muuta kuin sukupuolineutraali. Kun lakiesityksen perusteluissa ja oikeusministeri Henrikssonin julkisissa puheenvuoroissa on nimenomaan korostettu tarvetta suojata naispoliitikkoja vihapuheelta, syntyy vaikutelma siitä, että koko lakiesityksessä on viime kädessä kyse vain Sanna Marinin naisvetoisen hallituksen oman edun tavoittelusta.

Toisekseen lakimuutoksen soveltamisalasta on perusteluissa korostetusti rajattu pois myös kiihotus kansanryhmää kohtaan. MTA tietää erittäin hyvin miesten oikeuksien asiantuntijaorganisaationa sen, että miehistä esitetään aika usein julkisesti sellaisia leimaavia ja seksistisesti syyllistäviä yleistyksiä ja väitteitä, jotka saattaisivat varsin hyvin täyttää kiihotuksen tunnusmerkistön. Miesvihamielinen puhe on hyvin tavanomaista Suomessa, toisin kuin naisvihamieliset ilmaisut. Misandriaa löytyy toistuvasti sosiaalisen median ohella valtavirtamediasta ja poliitikkojen sekä viranomaisten julkisista lausunnoista. Mutta tähän kokonaiseen ihmisryhmään kohdistuvaan vihanlietsontaan ei siis, toisin kuin yksittäisiin naisiin kohdistuviin epämiellyttäviksi koettuihin ilmaisiin, aiota lakimuutoksella puuttua. Voi hyvin kysyä, mihin tämä linjaus perustuu. Miehet muodostavat Suomessa vähemmistön, joka on tutkitusti ja tilastollisesti huono-osaisempi ja sukupuolensa perusteella syrjitty ihan lainsäädännöstä lähtien. Eikö lain pitäisi juuri suojata heikommassa asemassa olevia?

Kolmas ongelma lakiesityksen sukupuolivaikutuksissa on se, että pelkkä lakitekstin sukupuolineutraalius on yhtä tyhjän kanssa, jos lain perustelujen teksti ei ole sukupuolineutraalia, eikä se tässä luonnoksessa ainakaan sitä ole. Luonnoksen tekstissä esitetään jatkuvasti täysin perustelemattomia väitteitä, joilla naisiin kohdistuvaa rikollisuutta liioitellaan ja miehiin kohdistuvaa vastaavasti vähätellään ja mitätöidään. Tutkitusti on esimerkiksi tiedossa se, että Suomessa miehet ja naiset kokevat osapuilleen yhtä paljon parisuhdeväkivaltaa. Lakiesityksen perustelujen väitteiden pitäisi perustua tutkittuihin tosiasioihin, eikä ideologisiin ennakkoluuloihin, kuten nyt. Vaarana on, että väärän kuvan todellisuudesta antavat perustelut vaikuttavat välillisesti myös tuomioistuinten ratkaisuihin, kun siellä etsitään lain perusteluista ohjeita siihen, miten tulkinnanvaraista lakia tulisi käytännössä soveltaa. Tätä vaaraa vahvistavat oikeusministeri Henrikssonin julkisuudessa esittämät ja erittäin huonosti harkitut lausunnot, joiden mukaan tämän lakiesityksen tavoitteena on nimenomaan naisvihaan puuttuminen, eikä sukupuolineutraali puuttuminen uhkailuihin ja kunnianloukkauksiin. Ilmeisesti oikeusministeri Henriksson pyrkii näillä lausunnoillaan vaikuttamaan tuomioistuinten tuleviin ratkaisuihin. MTA muistuttaa, että oikeusministerin pitäisi vallan kolmijako-opin mukaisesti tiukasti pidättäytyä pyrkimyksistä ohjailta tällä tavoin riippumattoman tuomioistuinlaitoksen ratkaisuja.

Luonnoksessa viitataan valtioneuvoston Jyväskylän yliopistolta tilaamaan vihapuhetutkimukseen, jonka lakiesitysluonnoksessa väitetään todistavan, että vihapuhetta kohdistuisi naisiin useammin kuin miehiin. Kyseisessä tutkimuksessa oli alusta lähtien tavoitteena saavuttaa juuri tällainen tulos. Sen varmistamiseksi tutkimuksen hakusanoiksi valittiin enemmän sellaisia sanoja, joita käytetään naisia halventavissa viesteissä kuin niitä sanoja, joita tyypillisesti esiintyy miehiä loukkaavissa tai uhkaavissa kirjoituksissa. Tällä tieteen eettisten sääntöjen vastaisella tutkimusmetodilla saatiin sitten päällisin puolin toivotun kaltainen tutkimustulos, mutta vaikka tutkimuksessa haastatellut naiset kertoivat miehiä useammin subjektiivisista uhkailluksi tai loukatuksi tulemisen kokemuksistaan, tutkimus osoitti, että varsinaisia loukkaavia tai uhkaavia vihaviestejä olivatkin ottaneet vastaan enemmän mies- kuin naiskansanedustajat. MTA pitää varsin erikoisena sitä, ettei tutkimuksen eettisiä ongelmia kommentoida lakiesitysluonnoksessa lainkaan. Huomiota herättävää on myös se, että tutkimustuloksista poimitaan vain ne osat, jotka sopivat lakiesitysluonnoksessa hyvin näkyvään naiskeskeiseen ennakoasenteeseen.

Kaiken kaikkiaan MTA pitää selvänä sitä, että lakiesitys on jälleen yksi osoitus pyrkimyksestä lisätä naisten sukupuoliperusteista erityiskohtelua Suomessa. Näennäisesti sukupuolineutraali lakiesitys on soveltamisalaltaan ja perusteluiltaan muotoiltu tarkoituksellisesti sellaiseksi, että on erittäin epätodennäköistä, että sitä tultaisiin koskaan soveltamaan sellaisissa tapauksissa, joissa rikos kohdistuu mieheen. Näin ollen lakiesityksen voi katsoa toteutuessaan lisäävän entisestään miehiin sukupuolen perusteella kohdistuvaa lainsäädännöllistä sukupuolisyryntää ja vähentävän sukupuolten välistä tasa-arvoa Suomessa.

Näillä perusteilla MTA esittää, että tästä esityksestä rikoslain muuttamiseksi luovuttaisiin kokonaan.

Erno Juuso
Miesten tasa-arvo ry